

Seisab ema, valurohke

Stabat mater (otsetõlkes “ema seisab”) on 13. sajandil kirjutatud hümn, mis jutustab lugu Neitsi Maarja ahastusest ajal, mil ta poeg Jeesus Kristus risti löödi. Sellele tegi muusika aastal 2015 šoti helilooja Sir James MacMillan ning 17. aprillil kell 19:00 kandsid seda ette Eesti Filharmoonia Kammerkoor ning Tallinna Kammerorkester Tõnu Kaljuste juhatamisel Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia suures saalis. Kontserdil kõlas lisaks ka üks Johann Sebastian Bachi teos.

Avateosena kõlas üks Bachi kuuest motetist „Ich lasse dich nicht, du segnest mich denn“ (BWV 159 Anh.), mida kanti ette lava kohal paikneval rõdul. Tegemist oli topeltkoori teosega, mis tähendab seda, et koor oli jaotatud kaheks osaks ning nende laulmisest moodustus justkui dialoog. Lauljaid saatis oreil Kadri Toomoja.

Antud teos pole aga saajaprotsendiliselt Bachile omistatud, vaid selle autorlus on tihedas vaidluses ning käib käest-kätte Johann Sebastiani ning tema sugulase Johann Christoph Bachi vahel. Hoolimata sellest, on tegemist vägagi põneva ja lummava motetiga.

Pala koosneb kahest osast: esimene osa on aeglasem ning akordiline ning teine kiirem ja motetilike omadustega: nimelt laulavad kõik hääled sama teksti erineval ajal, moodustades terviku ning ühtlasi ka vundamendi sopranile, mis laulab teistest erinevat teksti ning teeb seda kontrastse rütmiga. Kontserdi ettekandes oli tunda imelist fraseerimist ning koostööd dirigendi, kooride ning ka orelisaatja vahel.

Kontserdi põhiteos “Stabat mater” sarnaneb mõnes mõttes avateosele oma kurblike joonte poolest. Küll aga haarab “Stabat mater” ideaalselt kinni sõnadega kirjeldamatust valust ning annab seda edasi eklektiliselt - dissonantside ning emotsionaalsete plahvatuste aga ka mõtlikkuse ning meloodilisuse kaudu.

Teose kõik neli osa väljendavad traagikat ning teevad seda mitme erineva viisiga: ebakõlalistest pingekruvimistest võimsate hüüeten; virtuoossetest käikudest lootusetute soololõikudeni.

Esimene osa, mis kannab pealkirja “Stabat mater dolorosa” (Seisis ema, valurohke) kirjeldab hetke, mil Jeesuse ema seisab risti ääres ning vaatab oma poega ristilööduna. Antud osa väljendab selgelt ärevat ning lausa raevukat meeleolu. Ettekandes on fenomenaalselt hästi tunda allasurutud vihafragmente, mis saavad ka oma väljapaiskemomendid.

Teise osa pealkiri on “Quis non posset contristari” (Kes võiks mitte kurvaks jääda). See osa väljendab kaastunnet Neitsi Maarjale poja surma puhul ning tunneb kaasa võõra patu ajendatud traagika tõttu. Nagu ka esimeses osas, on väga maitsekalt ette kantud emotsioonide kontrastid nii viha, leina kui ka ülima kurbuse edasi andmiseks.

Kolmas osa “Sancta Mater, istud agas” (Püha ema, nõnda tee) üritab jagada Jeesuse ema valusid ning tema luba taotleda, et leina jagada. Selle osa puhul on esimesest

taktist peale selgelt tunda julgemat, lausa käskivat karakterit, mis kontserdisaalis külmavärinad peale toob, kuid samaaegselt oli endiselt mängus ka sügav ahastus, mis endast rahulikemate löikude puhul märku andis.

Neljanda ning viimase osa “Fac, ut portem Christi mortemi” (Luba mul kanda Kristuse surma) peamine eesmärk on ihalus jagada Kristuse valu. Osa on tunduvalt konsonansirohkem, kuid see langeb ka tumedatesse toonidesse, meenutades Poja ning ta ema kirjeldamatut piina. Teose lõpp on siiski ärevate keelpillide keskel meeleheitlik “aamen”.

MacMillan on muusikaga aga teinud niivõrd meisterliku töö, et kontserdisaalis kuulates oli muusika ajendiks ka mõtetele, mis väljusid hümnide kontekstist ning siirdusid muude traagiliste sündmuste peale. Sellele aitasid kaasa tehnikad nagu mikrotonaalsed *glissandod*, mis jälgendavad peaaegu perfektselt lennuki ülepealist lendu. Veel tekitasid kannatusrikast meeleolu atonaalsed akordid ning *tremolod*, mis loovad veatult ärevat ning halbaaimavat atmosfääri.

Märkimata ei saa jätta ka solistide ekstraordinaarset sooritust, seda nii lauljate kui instrumentalistide puhul. Erakordselt torkas silma sopran Maria Roosi emotsionaalsus ning muusika edasikandmine. Tema laulu puhul mõjus muusika justkui arusaadavamalt ja puhtamalt. Mainima peab ka tšellist Leho Karini kaasahaaravat intensiivsust ning sügavust, mis läks fantastiliselt kokku teose karakteriga.

James MacMillan “Stabat Materit” võib kindlasti pidada raskete emotsioonide ameerikamägedeks, kus kohtab nii ülimat raevu kui ka täielikku ahastust. Teose ettekandmiseks oli valitud ideaalne koosseis, mis edastas vajaliku muusikalise laetuse täiuslikult.

Robert Otsing